

Przedmowa

Rozdział 1. Dzieje badań nad temperamentem i sposoby rozumienia tego konstruktu teoretycznego

1.1. Temperament z perspektywy historycznej

- 1.1.1. Podejście spekulatywne
- 1.1.2. Początek badań empirycznych nad temperamentem
- 1.1.3. Konstytucjonalne typologie temperamentu

1.2. Pojęcie temperamentu

- 1.2.1. Temperament jako pojęcie ograniczone do sfery emocjonalnej
- 1.2.2. Temperament jako styl zachowania
- 1.2.3. Definicje temperamentu wywodzące się z orientacji biologicznej
- 1.2.4. Czym jest temperament: Uwagi końcowe

1.3. Temperament a osobowość

- 1.3.1. Temperament: Składnik czy synonim osobowości
- 1.3.2. Różnice między pojęciem temperamentu a pojęciem osobowości ujmowanej odmiennie niż w teorii cech
- 1.3.3. Temperament a wielka piątka czynników osobowości

Rozdział 2. Pionierzy współczesnych badań nad temperamentem

2.1. Wprowadzenie

2.2. Biologiczna teoria PEN Eysencka

- 2.2.1. Źródła teorii PEN
- 2.2.2. Wymiary i struktura temperamentu
- 2.2.3. Biologiczne uwarunkowania PEN
- 2.2.4. Procedury diagnozowania PEN
- 2.2.5. Eysenckowskie superczynniki a poziom funkcjonowania i zachowanie społeczne
- 2.2.6. Uwagi krytyczne

2.3. Typologia neopawłowska: Tiepłow i jego szkoła

- 2.3.1. Źródła orientacji Tiepłowa w badaniach nad właściwościami układu nerwowego człowieka
- 2.3.2. Pojęcie i postulowana struktura temperamentu
- 2.3.3. Badanie właściwości układu nerwowego
- 2.3.4. Metody diagnozy cech układu nerwowego
- 2.3.5. Cechy układu nerwowego a zachowanie
- 2.3.6. Uwagi krytyczne

2.4. Interakcyjna teoria temperamentu Thomasa i Chess

- 2.4.1. Geneza interakcyjnej teorii temperamentu
- 2.4.2. NYLS jako źródło i potwierdzenie interakcyjnej teorii temperamentu
- 2.4.3. Metody pomiaru temperamentu stosowane przez Thomasa i Chess
- 2.4.4. Temperament a zaburzenia zachowania
- 2.4.5. Uwagi krytyczne

Rozdział 3. Współczesne teorie temperamentu

3.1. Teorie temperamentu zorientowane na dziecko

- 3.1.1. Behawioralno-genetyczna teoria temperamentu Bussa i Plomina
- 3.1.2. Rozwojowy model temperamentu: Rothbart i Derryberry
- 3.1.3. Emocjonalna teoria temperamentu Goldsmitha i Camposa
- 3.1.4. Kagana teoria temperamentu zahamowanego i niezahamowanego

3.2. Teorie temperamentu zorientowane na człowieka dorosłego

- 3.2.1. Przyjemność – aktywowalność – dominacja: Model temperamentu Mehrabiana
- 3.2.2. Neuropsychologiczny model temperamentu Graya
- 3.2.3. Biologiczna teoria poszukiwania doznań Zuckermana
- 3.2.4. Teoria temperamentu Rusałowa oparta na koncepcji systemów funkcjonalnych
- 3.2.5. Regulacyjna teoria temperamentu Strelaua

Rozdział 4. Korelaty fizjologiczne i biochemiczne temperamentu

4.1. Wprowadzenie

4.2. Struktura, fizjologia i biochemia układu nerwowego w odniesieniu do cech temperamentu

- 4.2.1. Komórka nerwowa
- 4.2.2. Autonomiczny układ nerwowy
- 4.2.3. Ośrodkowy układ nerwowy

- 4.2.4. Uwagi końcowe
- 4.3. Korelaty psychofizjologiczne temperamentu
  - 4.3.1. Fizjologiczne korelaty temperamentu w zakresie aktywacji autonomicznej
  - 4.3.2. Korelaty fizjologiczne temperamentu odnoszące się do aktywacji korowej
- 4.4. Korelaty biochemiczne temperamentu
  - 4.4.1. Kortyzol – najpopularniejszy hormon wśród badaczy temperamentu
  - 4.4.2. Neuroprzekaźniki i ich enzymy
  - 4.4.3. Uwagi ogólne
- Rozdział 5. Badania nad temperamentem w ujęciu genetyki zachowania
- 5.1. Teoretyczne problemy genetyki zachowania w odniesieniu do badań nad temperamentem człowieka
  - 5.1.1. Współczynnik dziedziczności jako wskaźnik wkładu czynników genetycznych w powstawanie różnic indywidualnych w charakterystykach zachowania
  - 5.1.2. Wybrane metody genetyki zachowania stosowane w badaniach temperamentalnych
  - 5.1.3. Związki między genami a środowiskiem i genetyczna regulacja rozwoju
- 5.2. Genetyka zachowania w zastosowaniu do badań nad temperamentem: Wybrane wyniki empiryczne
  - 5.2.1. Pierwszy etap poszukiwań genetycznych uwarunkowań różnic indywidualnych w cechach temperamentu: Badania na zwierzętach
  - 5.2.2. Ekstrawersja i neurotyczność: Dwie najczęściej badane przez genetyków zachowania cechy temperamentu
  - 5.2.3. Odziedziczalność wybranych cech temperamentalnych
  - 5.2.4. Zmiany rozwojowe we wpływie genów i środowiska na różnice indywidualne w temperamentie
  - 5.2.5. Od genetyki ilościowej do genetyki molekularnej
  - 5.2.6. Uwagi końcowe
- Rozdział 6. Metody badania temperamentu: Zagadnienia diagnostyczne i metodologiczne
- 6.1. Metody pomiaru temperamentu
  - 6.1.1. Ocena temperamentu na podstawie danych pochodzących z obserwacji
  - 6.1.2. Psychofizyczne i psychofizjologiczne wskaźniki cech temperamentalnych
  - 6.1.3. Wywiad jako źródło informacji na temat temperamentu
- 6.2. Kwestionariusze temperamentu
  - 6.2.1. Kwestionariuszowe badanie temperamentu niemowląt i dzieci
  - 6.2.2. Kwestionariusze temperamentu dla młodzieży i dorosłych
  - 6.2.3. Strategie konstruowania kwestionariuszy temperamentu oraz cechy mierzone przez te narzędzia
- 6.3. Wybrane zagadnienia diagnozy temperamentu
  - 6.3.1. Wieloaspektowe podejście do diagnozy temperamentu
  - 6.3.2. Trafność teoretyczna kwestionariuszy temperamentu oceniana na podstawie wskaźników psychofizjologicznych i psychofizycznych
  - 6.3.3. Diagnoza temperamentu w ujęciu międzykulturowym
- Rozdział 7. Funkcjonalne znaczenie temperamentu
- 7.1. Wpływ temperamentu na zachowanie i przystosowanie dziecka w niesprzyjających warunkach
  - 7.1.1. Pojęcie temperamentu trudnego
  - 7.1.2. Temperament a dobroć dopasowania
  - 7.1.3. Temperament trudny a zaburzenia psychiczne
  - 7.1.4. Temperament trudny a poziom przystosowania
  - 7.1.5. Przejawy temperamentu trudnego w grupach klinicznych
  - 7.1.6. Temperament a nauka szkolna
- 7.2. Temperament jako moderator zjawisk związanych ze stresem
  - 7.2.1. Rozumienie zjawisk stresu
  - 7.2.2. Temperament a stres: Hipotezy i dane empiryczne
  - 7.2.3. Temperament jako czynnik moderujący skutki stresu: Temperamentalny czynnik ryzyka
  - 7.2.4. Uwagi końcowe
- Bibliografia
- Wykaz najważniejszych skrótów
- Indeks nazwisk
- Indeks rzeczowy